

Obrazi več-/in raznojezičnosti The faces of multi-/plurilingualism

Karmen Pižorn, Alja Lipavac Oštir, Janja Žmavc

Današnja družba je zelo raznolika – v njej se mešajo kulture, jeziki, prepričanja, stališča itd. V takšni družbi je težko sobivati, če ljudje med sabo ne morejo, ne znajo ali ne želijo komunicirati. Da pa so v komunikaciji uspešni, potrebujejo poleg različnih znanj in spretnosti predvsem znanje oziroma zavedanje o obstoju različnih jezikov in z njimi povezanimi kulturami, stališči, identitetami, razumevanjem sveta itn. V odprti družbi, osnovani na enakih pravicah za vse pripadnike, lahko uspešno sobivamo samo ob spodbujanju uspešnosti vseh, kar vključuje različne kulture in seveda tudi jezike. S tem razumevanjem postanejo jeziki dodana vrednost vsem, ki se jih dotaknejo oz. ki jih rabijo, razumejo, spoštujejo itn.

Znanja in zmožnosti uporabe več jezikov in z njimi povezane številne druge (pod)spretnosti in elementi demokratične družbe se v številnih kontekstih stapljajo v konceptu dveh različnih poimenovanj, in sicer *večjezičnost* (ang. *multilingualism*) oziroma *raznojezičnost* (ang. *plurilingualism*). *Večjezičnost* je opredeljena kot »znanje več jezikov ali soobstoj različnih jezikov v neki družbi. *Večjezičnost* lahko dosežemo preprosto tako, da povečamo število jezikov, ki so na voljo v neki šoli ali izobraževalnem sistemu, ali tako, da učence spodbujamo k učenju več kot enega tujega jezika ...« Pojem *raznojezičnost* temelji na dejstvu, »da posameznik takrat, ko se njegove izkušnje z jezikom v različnih kulturnih kontekstih širijo, od jezika v domačem okolju do jezika v širši družbi in nato do jezikov drugih ljudstev (ne glede na to, ali se jih je naučil v šoli ali neposredno v drugojezičnem oko-

lju), teh jezikov in kultur ne drži več v strogo ločenih mentalnih predalčkih, pač pa gradi sporazumevalno zmožnost, h kateri prispevajo celotno znanje in izkušnje z jezikom ter v kateri se vsi jeziki povezujejo in medsebojno delujejo» (SEJO 2011, str. 26).

Razlikovanje med tema dvema pojmom se je v evropskem prostoru razširilo na predlog Sveta Evrope, medtem ko v neevropskih prostorih razlike med obema terminoma ni zaznati v tako veliki meri, saj koncept *večjezičnost* prevzema lastnosti *raznojezičnosti* in obratno. Tudi Evropska unija v svojih uradnih dokumentih uporablja izraz *večjezičnost*, ki pa prevzema lastnosti *raznojezičnosti*, kot jo je opredelil Svet Evrope v svojem najpomembnejšem dokumentu SEJO (Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje). Tudi vplivnejši raziskovalci na področju uporabnega jezikoslovja (npr. Cook, Han, Hult, Little, Ortega, Sridharjeva idr.) ki preučujejo učenje, poučevanje in delovanje večjezičnosti v izobraževalnem in drugih kontekstih, uporabljajo termin *večjezičnost* (ang. *multilingualism*).

Tretji pojem, ki ga najdemo v pričujoči monografiji in prihaja iz trenutno zelo propulzivne teoretske smeri raziskovanja in oblikovanja pedagoških praks na področju večjezičnosti, se v angleščini imenuje *translanguaging*. Sam koncept in poimenovanje izhajata iz Evrope, a nimata izobraževalno političnega izvora kot denimo *raznojezičnost*, ki odraža prizadevanja EU za politično in socialno kohezijo, temveč prihajata neposredno iz manjšinske dvojezične skupnosti v Walesu, pri čemer se je prava teoretska smer, ki danes označuje *translanguaging*, oblikovala v ZDA. S preseganjem pojmovanja jezikov kot avtonomnih sistemov ter prevpraševanjem jezikovne in socialne neenakosti, ki se vzpostavlja med t. i. dominantnimi in nedominantnimi jeziki, tovrstni teorija in praksa ponujata nekaj dragocenih izhodišč in primerov za vključujoče in emancipatorično učenje in poučevanje. To je pomembno predvsem za lažje sprejemanje in razumevanje potrebe po spreminjanju pogleda na vlogo večjezičnosti v sodobni vzgoji in izobraževanju. V slovenščini se za angleški izraz *translanguaging* uporabljata dve poimenovanji, in sicer izraz *(med)jezikovno prepletanje* ter zlasti v projektu Jeziki štejejo (JeŠt) rabljeni različici: *čezjezičnost* (prevodno sicer manj ustrezna) in *čezjezikovanje*, ki je po obliki kalk in deloma že ima podlago v slovenski prevodni praksi (prim. Ferbežar, 2019, str. 93). Obe prevodni rešitvi (tj. »prepletanje« in »jezikovanje«) želita posebej poudariti fluidnost in hibridnost jezikovne rabe (tj. mešanja in preklapljanja med jeziki) ter vidik posameznikove aktivne vloge v tem procesu.

Prav slednja se pri predstavah o vlogi jezikovnih praks v vzgoji in izobraževanju pogosto izgublja in je bolj ali manj usmerjena v razumevanje večjezičnosti kot formalnega nabora jezikov ali individualne zmožnosti njihove rabe ne pa tudi v splošno sprejeto razumevanje večjezičnosti kot norme. Ta perspektiva večjezičnosti namreč predpostavlja zavedanje tako o stalni prisotnosti govorcev z raznojezično zmožnostjo kot tudi potencialu inkluzivnih pristopov, ki to zmožnost pripoznajo kot konstitutivni element pedagoškega procesa. Zdi se, da je zaradi kompleksnosti sodobnih jezikovnih praks posameznikov in skupnosti ter pedagoških pristopov, ki te prakse lahko uspešno integrirajo v formalna šolska okolja, danes še toliko bolj pomembno, da poznamo terminološko raznolike pojme z različnimi konceptualnimi podlagami in konteksti rabe, hkrati pa se moramo zavedati, da pri vseh primarno govorimo o večjezičnem okolju, (kompleksni) kompetenci obvladovanja več jezikov in večjezičnih pristopih.

To je tudi razlog, da smo se v pričujoči znanstveni monografiji odločili uporabiti krovni izraz *večjezičnost*, s čimer puščamo odprt prostor za različno razumevanje in rabo terminologij v najrazličnejših kontekstih tako v raziskovanju kot pedagoški praksi.

Večjezičnost je kot pravica in hkrati cilj zapisana v vseh najpomembnejših dokumentih Sveta Evrope, Evropske skupnosti in tudi UNESC-a, prav tako tudi v jezikovnih politikah mednarodnih in nacionalnih izobraževalnih sistemov, pa tudi v učnih načrtih številnih predmetov. Kot takšna je na papirju in v besedah politikov ter drugih odločevalcev v šolskem prostoru dorečena, zaželeno in skupna vsem pripradnikom skupnosti, vendar pa je njeno uresničevanje v šolskem vsakdanjiku veliko bolj kompleksna realnost, ki odseva stališča, vrednote in znanja posamezne družbe o večjezičnosti. Razvijanje večjezičnosti se povezuje z vsemi področji življenja posameznika – od vzgoje, šolanja in zaposlovanja pa do družinskega življenja, prostega časa, verskega življenja idr. Ta kompleksnost različno reflektira v jezikovni in šolski politiki posameznih držav ali regij. Ker govorimo o izjemno kompleksnih razmerjih in najširših področjih življenja, je tudi raziskovanje večjezičnosti danes zelo razvejano. Ta razvejanost sega od tradicionalnega psiholingvističnega, nevrolingvističnega in sociolingvističnega aspekta raziskovanja do konteksta poučevanja v najrazličnejših oblikah in situacijah pa do stičnih točk z drugimi znanostmi. Raziskave se danes pogosto osredotočajo na nove situacije v šolskem kontekstu, pri čemer so v ospredju medkulturne in večjezične situacije v razredih oz. šolah. Raziskave, ki tematizirajo večjezičnost, poskušajo pokazati uspešne poti, po

katerih uspešno razvijamo zavedanje o jezikih in kulturah ter usvajamo jezikovne spretnosti. S tem raziskovanje v osnovi ostaja na področju uporabnega jezikoslovja, ki že desetletja ostaja pomembno polje iskanja odgovorov na vprašanja, povezana z uporabo jezikov v vsakdanjiku.

Ob upoštevanju sodobnega raziskovanja večjezičnosti danes v Sloveniji potekajo tako posamezne raziskave kot tudi najrazličnejši projekti. Del tega predstavljamo v pričujoči znanstveni monografiji.

V prvem delu raziskovalke in raziskovalci, ki sodelujejo pri projektu *Jeziki štejejo*, predstavljajo nekatere izsledke empiričnih raziskav v slovenskem prostoru. Ta del prinaša raziskovanje področij večjezičnosti v izobraževalnih prostorih predvsem v slovenskem izobraževalnem prostoru, vendar jih postavlja tudi v širši kontekst.

Drugi del je posvečen medpredmetnemu povezovanju, ki sodi med pomembne izzive sodobne šole in se dotika vseh predmetnih področij v celotni izobraževalni vertikali. Pri tem tuji jeziki v šoli ter različni prvi jeziki učencev seveda ne smejo biti izvzeti, saj ravno pridobivanje jezikovnih spretnosti ponuja izvrstne možnosti za povezovanje z drugimi predmeti ob dejstvu, da je jezik prisoten na vseh področjih življenja. Tako danes raziskovalci in praktiki iščejo poti, kako tuje jezike kognitivnemu razvoju učencev ustrezno povezati z nejezikovnimi cilji. Prispevke so prispevale nekatere vodilne raziskovalke na tem področju danes v Sloveniji.

V tretjem delu se obračamo v evropski prostor, saj se večjezičnost v izobraževalnih prostorih v različnih državah / regijah uresničuje na zelo različne načine. Nekje je zapisana, vendar se ne implementira, drugje spet so dokumenti manj jasni, a se v praksi dogajajo procesi, ki podpirajo večjezičnost. Kaj jim je skupnega in kaj jih razlikuje, kje so dobre prakse in rešitve tudi za slovenski šolski sistem, nam bodo odgovorili avtorji in avtorice iz nekaterih evropskih držav.

Literatura

- Ferbežar, I. (2019). Kakovost v jezikovnem testiranju: misija nemogoče? *Jezik in slovstvo*, 64 (3–4), 83–94.
- Svet Evrope (2001, 2011). SEJO. *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva. <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/SEJO-komplet-za-splet.pdf>